

STATE ECONOMIC SECURITY: FULFILLING THE TASK OF ECONOMIC AND LEGAL SUPPORT

Denysov A. I.

On the basis of national legislation and scientific works of lawyers a notion «state economic security» was established. Characteristic features and elements of economic security in Ukraine were revealed. The research offers providing a legislative framework for key functions of the state within the sphere of economic security.

Key words: *economic security; functions of the state; economic and legal support.*

УДК 346.7:669:001.895

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

К. В. Плавшуда, аспірант

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Присвячено питанням господарсько-правового регулювання інноваційного розвитку в галузі металургійного виробництва України. Проаналізовано найголовніші нормативно-правові акти, за допомогою яких здійснюється управління інноваційними процесами як у металургійній промисловості, так і на більш масштабному рівні. Розглянуто найбільш новітні технології, які використовуються в металургійній промисловості України. Акцентовано увагу на недосконалоості законодавства в цій сфері, вказано на його недоліки та звернуто увагу на відсутність державних програм щодо інноваційного розвитку саме в металургійній промисловості, що за сучасних умов є дуже великою прогалиною в праві.

Ключові слова: *інноваційний розвиток, новітні технології, державні програми.*

Постановка проблеми. Як відомо, металургійна промисловість є однією з основних рушійних сил української економіки. Зважаючи на той факт, що валютні надходження завдяки експорту металу до 117 країн світу складають більше 40 % від загальних валютних надходжень України, а на експорт по-

стається до 80 % прокату чорних металів, що становить близько 3 % обсягу світової торгівлі цим видом продукції, можна зробити висновок, що в нашій країні саме металургійній промисловості має бути приділена особлива увага в сфері створення чіткого законодавства, за допомогою якого можна було б повно та всебічно керувати інноваційними процесами в промисловості. Проте сьогодні відсутня будь-яка державна програма цього зразка, що є неприпустимим, адже це дає можливість власникам підприємств на власний розсуд визначати інноваційні шляхи розвитку металургії і діяти не завжди в інтересах держави. Основними нормативними актами, що регулюють інноваційні процеси розвитку як у металургійній промисловості, так і в інших видах промисловості, є Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р., Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 8 вересня 2011 р., проте дані нормативні акти є досить поверховими і не розкривають у повній мірі основні засади інноваційного розвитку як металургійної промисловості, так і інших видів промисловості загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз інноваційних технологій у металургійній промисловості поки що залишився поза увагою юристів-господарників. Проте специфіка господарсько-правового забезпечення інноваційного розвитку, його пріоритетні напрями та особливості функціонування були повною мірою розглянуті у монографіях Ю. Є. Атаманової, О. М. Давидюка, Д. В. Задихайла тощо.

Формулювання цілей. Основною метою є визначення кола найбільш інноваційних технологій у металургійній промисловості як в Україні, так і у світовому масштабі, проблематики державної підтримки їх запровадження у виробництво, а також завдань законодавства щодо створення відповідних правових режимів інвестиційної діяльності, що сприяли б реалізації відповідних інноваційних проектів.

Виклад основного матеріалу. Одним із домінантних факторів розвитку вітчизняного металургійного виробництва та посилення конкурентоспроможності металургійних підприємств на зовнішніх ринках є насамперед ефективність інноваційної діяльності, під якою у цьому контексті слід розуміти впровадження в експлуатацію найновіших досягнень науки та техніки світового рівня. Оцінюючи стан такої діяльності і як підсумок досягнутий в її результаті інноваційний рівень виробництва, можна зробити висновок про конкурентоспроможність тих чи інших суб'єктів економіки. Це положення знаходить своє відображення у світових стандартах розвитку економічних систем усіх рівнів на базі застосування новітніх знань та інновацій як одного з основних джерел економічних ресурсів. Зниження попиту суб'єктів господарювання на інноваційні розробки та відсутність дієвої

мотивації підприємців є чинниками, що призводять до значного відставання країни у технологічному розвитку від економічно розвинутих країн і до консервації виробництва з більш низьким технологічним укладом. Основною метою розвитку інноваційної діяльності у виробничій сфері є підвищення конкурентоспроможності. Для досягнення цієї мети металургійні холдинги мають сформувати потужні науково-дослідні підрозділи, які б використовували фундаментальні та прикладні дослідження. Акцент має бути зроблено також на використанні технологічного досвіду країн з розвинутою економікою, у яких інноваційна діяльність ґрунтується саме на корпоративному секторі науки, про що свідчить великий обсяг витрат та кількість патентів, досліджень, а отже, і задіяних наукових кадрів.

Зрозуміло, що масове оновлення виробництва на вітчизняних промислових підприємствах може відбутися тільки у досить віддаленій перспективі. Не сприяє позитивному розвитку цього процесу і скасування у 2004 р. пільг для технопарків і підприємств, що займаються інноваційною діяльністю. Поте після прийняття Верховною Радою України Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [1] у виробників з'являються можливості для впровадження новітніх технологій. Суб'єкти господарювання державної та приватної форм власності, які вирішують впроваджувати сучасні конкурентоспроможні технології, можуть розраховувати на одержання державних гарантій при наданні кредитів комерційних банків, які направляються для купівлі ноу-хау. Крім того, за законодавством України товаровиробники можуть одержувати цільові державні субсидії. Законом України «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій» [2] передбачається поряд з розвитком наукоємних технологій, поліпшенням технічних характеристик вітчизняної продукції, підвищенням її конкурентоспроможності створити ефективну систему фінансування науки та науково-технічних проектів, на основі чого активізувати інноваційну діяльність підприємств, що виробляють високотехнологічну продукцію. До 2013 р. передбачається змінити структуру промислового виробництва за технологічними укладами [3].

Слід зазначити, що сучасний стан накопичення суспільно-економічних проблем у країні свідчить про необхідність сутнісної «реструктуризації» національної економічної системи та властивостей її функціонування. Безперечно, що один із маркерів успішності завершення названого процесу має стати перехід національної економіки до опанування нових, більш високих технологічних укладів у виробничій сфері з утворенням критичної маси відповідних кластерів. Очевидно, що суспільство має генерувати сучасну національну життєздатну реалістичну економічну концепцію такої реструктуризації. Ціл-

ком очевидно також і те, що аналогічної реструктуризації вимагає і правова система суспільства [10, с. 9].

Отже, у вітчизняній практиці сформувалося коло економічних інструментів науково-технічної, інноваційної та промислової політики, за допомогою яких може бути здійснено якісне управління інноваційними процесами на всіх етапах його становлення. Проте слід зазначити, що перехід на будь-який новий, більш удосконалений етап виробництва потребує суттєвих інвестицій, які не завжди можуть бути залучені з огляду на стан вітчизняної економіки. Тому засоби інноваційної політики обов'язково мають бути поєднані із засобами інвестиційної господарсько-правової політики держави.

Сьогодні виробництво сталі в конвекторах і мартенівських печах є найбільш поширеним і усталеним видом технологій у металургійному виробництві України. На частку перших припадає біля 55 % виготовлення сталі в Україні і 67 % у світі. Що стосується мартену, то на нього припадає біля 41 % в Україні і 2 % у світі. Навіть відсоткове співвідношення говорить про те, що виробництво сталі в мартенівських печах є досить недосконалою технологією, яка в нашій країні витісняється конвекторним виробництвом і практично повністю втрачає свої позиції у світовому просторі. Його недоліками є:

- висока енергоємність процесу виплавки сталі;
- низький рівень виробництва (виплавка 100 т займає 7–10 год);
- дуже екологічно забруднене виробництво.

Крім того, повне виведення з експлуатації мартенівських печей дозволить знизити валові викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря більш ніж у 2,5 раза (порівняно з мартенівським способом виробництва).

Проте виробництво сталі в електричних печах — найбільш досконалий спосіб отримання спеціальних і високоякісних сталей. Сталь виплавляють у дугових або індукційних електропечах. Найбільш поширені дугові електропечі ємністю до 270. При електроплавці сталі використовують як сталевий скрап і залізну руду, так і рідкі сталі, що надходять з мартенівської печі або конвертера. Аналіз особливостей роботи електропечей показує, що на сьогоднішній день є невикористані резерви підвищення техніко-економічної ефективності ДСП. Одним із перспективних напрямів удосконалення електроплавки є розробка технологічних рішень щодо подальшого зниження витрат електроенергії і підвищення стійкості футеровки ДСП [4]. На жаль, в Україні виробництво сталі в електропечах займає біля 4 %, що порівняно зі світовою практикою (31 %) є дуже низьким показником. Такий низький показник викликаний тим, що повне впровадження інноваційних технологій на металургійних підприємствах України є не зовсім матеріально вигідним для власників цих підприємств. Для електроплавки характерний високий рівень виробництва сталі: виплавка 100 т займає 60 хв, що порівняно з мартенівським

видом виробництва є більш досконалою технологією. Основна перевага сучасної електроплавки — висока продуктивність (до 300 т/год) при роботі на ломі — досягається за рахунок введення в піч електричної енергії за допомогою трансформаторів високої питомої потужності до 1000 кВА/т і більше. До недоліків традиційних систем управління електричним режимом ДСП слід віднести відсутність інтуїтивно зрозумілої мнемосхеми подання інформації технологічному персоналу. Інформація подається у вигляді розмальованих статичних таблиць з мінімумом динамічно змінюваних параметрів. Наявність інтуїтивно зрозумілої мнемосхеми і можливість на її основі перегляду архіву параметрів попередніх плавок дозволить підвищити якість і скоротити терміни навчання плавильного персоналу. Запропонований новий підхід до контролю й управління процесами, що протікають в приелектродному просторі потужних триелектродних ДСП змінного струму полягає у виборі засобів і методів управління дуговим режимом ДСП на базі технічних можливостей, що надаються сучасною перетворювальною та комп'ютерною технікою, а також сучасними інформаційними технологіями.

Таким чином, перспективи металургійного виробництва відомі, а відставання від їх запровадження дуже велике, тому об'єктами державної інноваційної політики у сфері металургійного виробництва слід визнати найбільш ефективні з них в умовах української економіки.

Основне завдання держави в науково-технічній та інноваційній сферах полягає у забезпеченні умов для функціонування та сталого розвитку ефективної національної інноваційної системи, координації діяльності суб'єктів, що входять до неї, шляхом узгодження їх інтересів з інтересами й завданнями держави в соціально-економічній сфері, здійснення контролю за результатами роботи національної інноваційної системи та її підсистем із метою визначення їх впливу на рівень соціально-економічного розвитку країни [5, с. 113].

Визнання інноваційного шляху розвитку основним вектором соціально-економічного розвитку держави зумовлює постановку питання правового забезпечення інноваційної моделі національної економіки, яке, зважаючи на сучасні виклики світової економіки та внутрішні проблеми економічного характеру, заслуговує на віднесення його до актуальних завдань сучасної правової науки. За своїм змістом це комплексна проблема, яка потребує вирішення та правового врегулювання цілої низки питань, як загальних, так і конкретних, як публічно-, так і приватноправового значення [5, с. 71].

Серед заходів у сфері інноваційної політики, які мають бути вжиті державою, є в першу чергу розробка певних правових механізмів регулювання інноваційної діяльності, які б реалізовувалися через створення державних програмних документів, впровадження правових механізмів взаємодії всіх елементів національної інноваційної системи, з особливою увагою до вста-

новлення правових форм взаємодії суб'єктів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, з одного боку, та суб'єктів господарювання промислового сектору економіки з метою практичного використання нових знань і технологій та впровадження у виробничу сферу інноваційних продуктів [5, с. 113], правове оформлення інноваційного ринку, встановлення контролю за дотриманням законодавчо встановлених вимог до здійснення інноваційної діяльності, встановлення захисту прав та інтересів учасників інноваційних систем.

Сьогодні основними нормативними актами, що регулюють відносини у сфері інноваційної діяльності, у тому числі і в металургійній промисловості, є закони «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. [6], «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 8 вересня 2011 р. [7].

Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 4 липня 2002 р. пріоритетними напрямками інноваційної діяльності визнає науково, економічно й соціально обґрунтовані та законодавчо визначені напрями інноваційної діяльності, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній, конкурентоспроможній, екологічно чистій продукції, високоякісних послугах і на збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень.

Однак, незважаючи на законодавче закріплення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, у практичній площині вони не відбиваються на спрямованості інноваційної діяльності суб'єктів господарювання і фактично не є найбільш важливими та економічно доцільними напрямками розробки та реалізації інновацій [5, с. 132]. Як зазначає О. П. Орлюк, для України властивий певною мірою хаотичний, не підкріплений науковими прогнозами вибір пріоритетів, наслідком чого є те, що їх реалізації не надається особливого значення, не виділяється достатньо вагомих коштів і не досягається кінцева мета інноваційної та науково-технологічної політики, оскільки не зрозуміло, що стало кінцевим результатом [8, с. 101].

Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом. Законом передбачено, що головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних та правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження в країні екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництво та реалізація нових видів конкурентоздатної про-

дукції. Закон містить положення про державне регулювання інвестиційної діяльності, про правовий режим інноваційних проектів, продуктів і продукції, інноваційних підприємств та державну реєстрацію інноваційних проектів, фінансову підтримку інноваційної діяльності, особливості оподаткування та міжнародного співробітництва у цій сфері. Проте загалом даний нормативний акт є досить поверховим і не містить чітких положень, які б могли стати основою в управлінні інноваційною діяльністю в нашій державі.

Іншими нормативно-правовими актами, що регулюють відносини у галузі інноваційного розвитку, є Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України» від 13 липня 1999 р. [9]. Постановою передбачені головні цілі науково-технологічного та інноваційного розвитку, пріоритетні напрями науково-технологічного та інноваційного розвитку, удосконалення його механізму, фінансове забезпечення наукової та інноваційної діяльності, організаційно-функціональну трансформацію науково-технологічного потенціалу, удосконалення управління в інноваційно-технологічних та наукових сферах. Перелік пріоритетних напрямів інноваційного розвитку є досить обширним, що ускладнює процес їх систематизації та вибору дійсно пріоритетних напрямів розвитку у цій сфері.

Ще одним документом, яким регулюються питання інноваційного розвитку в Україні, є Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України від 13 липня 1999 р. У цьому нормативно-правовому акті спостерігається нечіткість інноваційних пріоритетів, деякі розбіжності з пріоритетними напрямами розвитку із Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні».

Загалом, характеризуючи законодавство України про інноваційну діяльність у державі, можна зробити висновок про відсутність чітких ідей щодо перспективного напрямку розвитку України у цій сфері, її позиції на світовому рівні та відсутність науково обґрунтованого підходу з урахуванням реальних можливостей країни.

Стосовно власне металургійної промисловості, то дуже великою прогалиною в праві сьогодні є відсутність законодавства щодо інноваційного розвитку саме в цій галузі промисловості. Зважаючи на важливість металургії для економіки країни, на масштабність виробництва, імпорту та експорту металургійної продукції, на її стрімкий розвиток за останні роки, має бути створено нормативний акт, який би: регулював питання щодо засад регулювання інноваційної діяльності саме в металургійній промисловості України, встановлював напрями науково-технологічного та інноваційного розвитку в сфері металургійного виробництва, визначав форми стимулювання державою

інноваційних процесів, був спрямований на виведення української металургії на інноваційний шлях розвитку, відстежував світові інноваційні стандарти розвитку металургійної промисловості і визначав найбільш оптимальні їх різновиди саме для української металургії. Відсутність такого документа позбавляє державу можливості стати лідером в управлінні інноваційними процесами на численних металургійних підприємствах в Україні. Отже, в цьому випадку мова йде про те, щоб активізувати і стимулювати розвиток національної державної політики в економічному розвитку недержавних суб'єктів, незважаючи на тотальну приватизацію металургійних підприємств в Україні, а не залишати це питання на власний розсуд підприємців. Промислове виробництво саме такого укладу може бути продуктивним не лише для приватних інтересів, а й для країни загалом.

Висновки. Таким чином, інноваційні процеси в різних галузях національної економіки мають не тільки спільні риси та компетенцію виробничих відносин, але і суттєву їх специфіку. Зокрема в металургійній галузі інноваційно-інвестиційна політика має отримати конкретний адресний характер. Основними цілями державної інноваційної політики у галузі металургійного виробництва є:

1. Чітке законодавчо закріплене визначення для впровадження пріоритетних металургійних технологій та необхідних форм концентрації ресурсів для їх реалізації у промисловості.
2. Формування та реалізація науково-технічної державної програми у сфері металургійного виробництва з метою оновлення його технологічної бази.
3. Розробка та прийняття пакета нормативно-правових актів, що запроваджують спеціальний режим інноваційного інвестування в металургійне виробництво.
4. Встановлення заходів державної патентної підтримки вітчизняних суб'єктів господарювання в металургійній галузі.
5. Розробка правових заходів стимулювання створення в межах вітчизняних металургійних холдингів власних науково-технічних дослідних підрозділів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V // Відом. Верхов. Ради України. — 2006. — № 45.
2. Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій : Закон України від 09.04.2004 р. № 1676-IV // Відом. Верхов. Ради України. — 2004. — № 32.
3. http://iee.org.ua/files/alushta/89-4ijov-innov_factor.pdf.

4. <http://www.bibliotekar.ru/spravochnik-33/104.htm>.
5. Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : монографія / Ю. Є. Атаманова. — К. : ФІНН, 2008. — С. 71–132.
6. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV // Відом. Верхов. Ради України. — 2002. — № 36.
7. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 16 січня 2003 р. № 433-IV // Відом. Верхов. Ради України. — 2003. — № 13.
8. Орлюк О. П. Проблеми формування та реалізації науково-технологічної та інноваційної політики / О. П. Орлюк // Інноваційний розвиток України: наукове, економічне та правове забезпечення : всеукр. наук.-практ. конф., 27–28 жовт. 2006 р. : тези доп. [упоряд. О. В. Петришин, М. О. Кизим]. — Х. : ВД «ІНЖЕК», 2007.
9. Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України : Постанова Верховної Ради України від 13.07.2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/916-14.
10. Інноваційне інвестування в Україні: проблеми правового забезпечення : монографія ; за наук. ред. Д. В. Задихайла. — Х. : Юрайт, 2013. — С. 9.

ХОЗЯЙСТВЕННО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ МЕТАЛЛУРГИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ

Плавшуда К. В.

Посвящено вопросам хозяйственно-правового регулирования инновационного развития в области металлургического производства Украины. Проанализированы основные нормативно-правовые акты, с помощью которых осуществляется управление инновационными процессами как в металлургической промышленности, так и на более масштабном уровне, рассмотрены новейшие технологии, которые используются в металлургической промышленности Украины. Акцентировано внимание на несовершенство законодательства в данной сфере, указано на его недостатки и обращено внимание на отсутствие государственных программ инновационного развития именно в металлургической промышленности, что в современных условиях является очень большим пробелом в праве.

Ключевые слова: *инновационное развитие, новейшие технологии, государственные программы.*

ECONOMIC-LEGAL SUPPORT OF INNOVATION DEVELOPMENT OF METALLURGICAL COMPLEX OF UKRAINE

Plavshuda E. V.

The issues of the economic- legal regulation of the innovation development in the field of the metallurgical production in Ukraine are reviewed . The main legal acts, that regulate the innovative processes in the metallurgical industry and on a broader level, are analyzed. The latest technologies in the metallurgical industry of Ukraine and the imperfection of legislation in this area are reviewed. The large gap in the law is the absence of the state program of innovative development of the metallurgical industry are revealed.

Key words: *innovative development, the newest technologies, the state program.*

УДК 346.12

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС ЯК ОБ'ЄКТ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

В. О. Усатий, здобувач

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Досліджено питання сучасного стану та тенденцій розвитку промисловості України в контексті становлення дієвої промислової політики держави. Розглянуто різні правові форми впливу держави на господарську діяльність у промисловості України як такої і зокрема в різних галузях національної економіки.

Ключові слова: *промисловість, промислова політика держави, організаційно-господарські відносини, модернізація та реструктуризація промислового комплексу.*

Постановка проблеми. Відповідно до Концепції державної промислової політики України, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 29 лютого 1996 р. № 272, державна промислова політика — це діяльність Уряду, спрямована на збереження, підтримку й розвиток вітчизняних товаровиробників у галузях і виробництвах, що забезпечують життєві інтереси країни, насамперед її економічну безпеку, а також соціальний та культурний рівень життя народу.